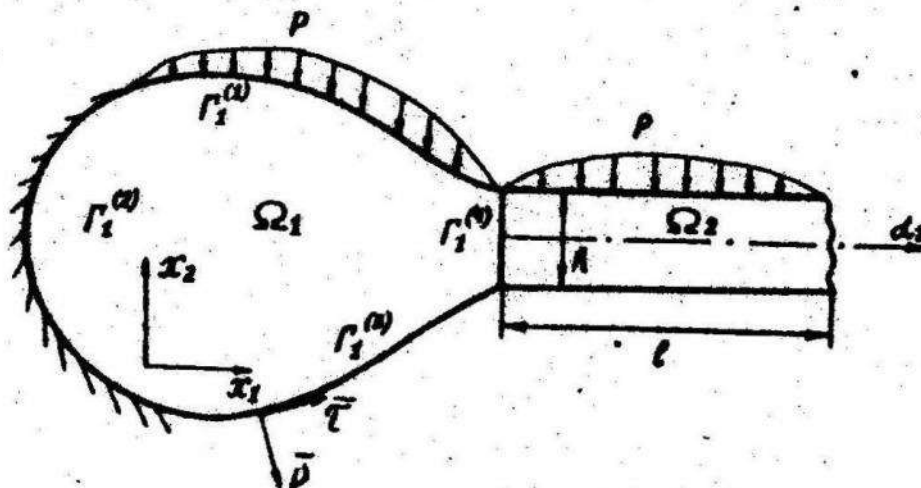

Я.Г.Савула, А.В.Дубовик, Н.М.Паук

КРАЙОВА І ВАРІАЦІЙНА ЗАДАЧІ ЗІ ШТРАФОМ
КОМБІНОВАНОЇ МОДЕЛІ ПЛОСКОЇ ТЕОРІЇ ПРУЖНОСТІ

1. Постановка задачі. Розглянемо задачу про плоску деформацію пружного однорідного тіла, поперечний переріз якого займає область $\Omega \subset \mathbb{R}^2$ /див. рисунок/. Припустимо, що $\Omega = \Omega_1 \cup \Omega_2$, де Ω_1 - двовимірна область з ліпшицевою границею [5] $\Gamma = \bigcup \Gamma_i^{(n)}$, Ω_2 - область прямокутної форми $\Omega_2 = \{a_1, a_2: 0 \leq a_1 \leq l, -\frac{h}{2} \leq a_2 \leq \frac{h}{2}\}$. Припустимо також, що ділянка границі $\Gamma_1^{(n)}$ є прямолінійною і перпендикулярною до лінії $a_2 = \text{const}$.

Нехай деформаційний стан тіла, що займає область Ω , описується комбінованою математичною моделлю [2], співвідношення якої в області Ω_1 є рівняннями плоскої задачі теорії пружності в переміщеннях [1]

$$\frac{E}{2(1+\nu)(1-2\nu)} \frac{\partial \theta}{\partial x_i} + \frac{E}{2(1+\nu)} \Delta u_i^{(1)} + p_i^{(1)} = 0, x_1, x_2 \in \Omega_1, \quad (1.1)$$

а в області Ω_2 - рівняннями теорії пластин Тимошенка [4]

$$\frac{Eh}{1-\nu^2} \frac{d^2 u_1^{(2)}}{da_1^2} + p_1^{(2)} = 0, \quad 0 \leq a_1 \leq l,$$

$$\frac{Ek'h}{2(1+\nu)} \frac{d}{da_1} \left(\gamma_1^{(2)} + \frac{dw^{(2)}}{da_1} \right) + p_n^{(2)} = 0,$$

$$\frac{Eh^3}{12(1-\nu^2)} \frac{d^2 \gamma_1^{(2)}}{d\alpha_1^2} - \frac{EK'h}{2(1+\nu)} \left(\gamma_1^{(2)} + \frac{dW^{(2)}}{d\alpha_1} \right) + m_1^{(2)} = 0. \quad /1.2/$$

Тут $u_1^{(1)}, u_2^{(1)}$ - переміщення точок тіла в декартовій системі координат x_1, x_2 ; u_1, W - переміщення точок серединної площини $\alpha_2 = 0$ в напрямку осей α_1 та α_2 відповідно; $\gamma_1^{(2)}$ - кут повороту нормалі до серединної площини; $\rho_1^{(1)}, \rho_2^{(1)}$ - густини масових сил, прикладених до частини тіла, що займає область Ω_1 ; $\rho_1^{(2)}, \rho_2^{(2)}, m_1^{(2)}$ - густини приведених зовнішніх сил і моменту, які виражаються через густину масових та поверхневих сил [4]; E - модуль Юнга; ν - коефіцієнт Пуассона; K' - коефіцієнт зсуву ($K' = 5/6$); $\theta = \frac{\partial u_i^{(1)}}{\partial x_i}$ /по індексах, що повторюються, відбувається підсумовування/. $\Delta = \frac{\partial^2}{\partial x_1^2} + \frac{\partial^2}{\partial x_2^2}$.

Вважатимемо заданими граничні умови.

На межі області Ω_1 :

$$\sigma_{ij}^{(1)} \nu_j = \rho_j^{(1)}, \quad \sigma_{ij}^{(1)} \tau_j = \rho_i^{(1)}, \quad x_1, x_2 \in \Gamma_1^{(1)},$$

$$u_i^{(1)} \nu_i = 0, \quad u_i^{(1)} \tau_i = 0, \quad x_1, x_2 \in \Gamma_1^{(2)},$$

$$u_i^{(1)} \nu_i = 0, \quad \sigma_{ij}^{(1)} \nu_j \tau_i = 0, \quad x_1, x_2 \in \Gamma_1^{(3)}, \quad /1.3/$$

де ν_i, τ_i - напрямні косинуси зовнішньої нормалі $\vec{\nu}$ та дотичної $\vec{\tau}$ /див. рисунок/ / $\tau_1 = -\nu_2, \tau_2 = \nu_1$ /;

$$\sigma_{ij}^{(1)} = \frac{E\nu}{(1+\nu)(1-2\nu)} \theta \delta_{ij} + \frac{E}{1+\nu} \epsilon_{ij}^{(1)},$$

$$\epsilon_{ij}^{(1)} = \frac{1}{2} \left(\frac{\partial u_i^{(1)}}{\partial x_j} + \frac{\partial u_j^{(1)}}{\partial x_i} \right);$$

δ_{ij} - символ Кронекера.

При $\alpha_1 = l$ /умови одного з типів/:

жорстке заземлення $u_1^{(2)} = W^{(2)} = \gamma_1^{(2)} = 0$;

шарнірно спертій край $u_1^{(2)} = W^{(2)} = 0, M_1^{(2)} = 0$;

вільний край $Q_1^{(2)} = M_1^{(2)} = T_1^{(2)} = 0$;

де $Q_1^{(2)} = \eta \left(\gamma_1^{(2)} + \frac{dW^{(2)}}{d\alpha_1} \right), M_1^{(2)} = \xi \frac{d\gamma_1^{(2)}}{d\alpha_1}, T_1^{(2)} = \beta \frac{du_1^{(2)}}{d\alpha_1}, \eta = \frac{K'hE}{2(1+\nu)},$ /1.4/

$$\xi = \frac{Eh^3}{12(1-\nu^2)}, \quad \beta = \frac{Eh}{1-\nu^2}.$$

На ділянці границі $\Gamma_1^{(4)} = \{ \alpha_1 = 0, -\frac{h}{2} \leq \alpha_2 \leq \frac{h}{2} \}$:

$$u_1^{(2)} \tau_i = W^{(2)}(0), \quad u_i^{(2)} \nu_i = u_1^{(2)}(0) + \gamma_1^{(2)}(0) \alpha_2, \quad /1.5/$$

$$\int_{-\frac{l}{2}}^{\frac{l}{2}} \phi_{ij}^{(n)} v_i v_j d\alpha_2 = T_i^{(n)}(0), \quad \int_{-\frac{l}{2}}^{\frac{l}{2}} \phi_{ij}^{(n)} v_i v_j d\alpha_2 = M_i^{(n)}(0),$$

$$\int_{-\frac{l}{2}}^{\frac{l}{2}} \phi_{ij}^{(n)} v_i \tau_j d\alpha_2 = Q_i^{(n)}(0).$$

/1.6/

Отже, комбінована математична модель плоскої задачі теорії пружності є крайовою задачею для системи рівнянь /1.1/, /1.2/ з граничними умовами /1.3/-1.6/.

2. Варіаційна постановка зі штрафом. Для задачі /1.1/-/1.6/ запишемо варіаційну постановку зі штрафом

$$F_\varepsilon(u_\varepsilon) \rightarrow \min, \quad u_\varepsilon \in V, \quad \varepsilon \rightarrow 0, \quad \varepsilon > 0, \quad /2.1/$$

або поки що формально еквівалентну їй постановку

$$a_1(u_\varepsilon^{(n)}, \tilde{u}^{(n)}) + a_2(u_\varepsilon^{(2)}, \tilde{u}^{(2)}) + \frac{1}{\varepsilon} a_3(u_\varepsilon, \tilde{u}) = (p, \tilde{u}),$$

$$u_\varepsilon \in V, \quad \forall \tilde{u} \in V, \quad \varepsilon \rightarrow 0, \quad \varepsilon > 0. \quad /2.2/$$

Тут

$$F_\varepsilon(u_\varepsilon) = \frac{1}{2} a_1(u_\varepsilon^{(n)}, u_\varepsilon^{(n)}) + \frac{1}{2} a_2(u_\varepsilon^{(2)}, u_\varepsilon^{(2)}) + \frac{1}{2\varepsilon} a_3(u_\varepsilon, u_\varepsilon) - (p, u_\varepsilon); \quad /2.3/$$

$$a_1(u^{(n)}, \tilde{u}^{(n)}) = \int_{\Omega} [\lambda \theta(u^{(n)}) \theta(\tilde{u}^{(n)}) + 2\mu \ell_y(u^{(n)}) \ell_y(\tilde{u}^{(n)})] d\Omega; \quad /2.4/$$

$$a_2(u^{(2)}, \tilde{u}^{(2)}) = \int_{\Omega} \left[\beta \frac{du^{(2)}}{d\alpha_1} \frac{d\tilde{u}^{(2)}}{d\alpha_1} + \eta \left(\frac{dW^{(2)}}{d\alpha_1} + \gamma^{(2)} \right) \left(\frac{d\tilde{W}^{(2)}}{d\alpha_1} + \tilde{\gamma}^{(2)} \right) + \right. \\ \left. + \xi \frac{d\gamma^{(2)}}{d\alpha_1} \frac{d\tilde{\gamma}^{(2)}}{d\alpha_1} \right] d\alpha_1; \quad /2.5/$$

$$a_3(u, \tilde{u}) = \int_{\Omega} \left\{ (u_i^{(n)} \tau_i - W^{(n)}(0)) (\tilde{u}_i^{(n)} \tau_i - \tilde{W}^{(n)}(0)) + \right. \\ \left. + (u_i^{(n)} v_i - u_i^{(2)}(0) - \gamma_i^{(2)}(0) \alpha_2) (\tilde{u}_i^{(n)} v_i - \tilde{u}_i^{(2)}(0) - \tilde{\gamma}_i^{(2)}(0) \alpha_2) \right\} d\alpha_2; \quad /2.6/$$

$$(p, u) = \int_{\Omega} (u_1^{(n)} p_1 + u_2^{(n)} p_2) d\Omega + \int_{\Omega} (u_1^{(2)} p_1 + W p_2 + \gamma_1^{(2)} m_1) d\alpha_2; \quad /2.7/$$

$$V = \{ u = (u^{(n)}, u^{(2)}); u^{(n)} = (u_1^{(n)}, u_2^{(n)}), u^{(2)} = (u_1^{(2)}, W, \gamma_1^{(2)}),$$

$$u^{(n)} \in [W_2^{(n)}(\Omega)], u^{(2)} \in [W_2^{(2)}(]0, l[)],$$

$$u_i^{(n)} v_i = 0, \quad u_i^{(2)} \tau_i = 0, \quad x_1, x_2 \in \Gamma_1^{(2)}, \quad u_i^{(2)}(l) = W(l) = \gamma_1^{(2)}(l) = 0 \}. \quad /2.8/$$

Зауважимо, що в формулі /2.8/ крайова умова в точці $\alpha_2 = l$ відповідає умові жорсткого заземлення. У випадку іншого виду

закріплення краю $\alpha_2 = \ell$ по умову слід замінити відповідною головною крайовою умовою.

Варіаційні задачі /2.1/, /2.2/ вільні від необхідності задоволення граничних умов спряження /1.5/. Їх потрібно задовольняти при відсутності у формулі /2.1/ штрафного доданку з множиною $\frac{1}{\varepsilon}$.

Можна показати, що задача /2.1/ про мінімум функціоналу на множині V еквівалентна крайовій задачі /1.1/, /1.2/ з умовами /1.3/, /1.4/ та

$$\begin{aligned} \frac{1}{\varepsilon} (u_i^{(n)} v_i - u_i^{(2)}(0) - \gamma_i^{(2)}(0) \alpha_2) + G_{ij}^{(n)} v_i v_j &= 0, \\ \frac{1}{\varepsilon} (u_i^{(n)} \tau_i - W^{(2)}(0)) + G_{ij}^{(n)} \tau_i \tau_j &= 0, \\ \frac{1}{\varepsilon} \int_0^{\ell} (u_i^{(n)} v_i - u_i^{(2)}(0) - \gamma_i^{(2)}(0) \alpha_2) d\alpha_2 &= T_i^{(2)}(0), \\ \frac{1}{\varepsilon} \int_0^{\ell} (u_i^{(n)} v_i - u_i^{(2)}(0) - \gamma_i^{(2)}(0) \alpha_2) \alpha_2 d\alpha_2 &= M_i^{(2)}(0), \\ \frac{1}{\varepsilon} \int_0^{\ell} (u_i^{(n)} \tau_i - W^{(2)}(0)) d\alpha_2 &= Q_i^{(2)}(0), \quad \text{на } \Gamma_i^{(4)} \end{aligned} \quad /2.9/$$

З умов /2.9/ випливає, що виконується співвідношення /1.6/ і при $\varepsilon \rightarrow 0$

$$\begin{aligned} u_i^{(n)} v_i - u_i^{(2)}(0) - \gamma_i^{(2)}(0) \alpha_2 &\rightarrow 0, \\ u_i^{(n)} \tau_i - W^{(2)}(0) &\rightarrow 0, \quad \text{на } \Gamma_i^{(4)}. \end{aligned} \quad /2.10/$$

3. Дослідження постановки крайової задачі зі штрафом. Для спрощення викладок припустимо, що $\Gamma_i^{(2)} = \emptyset$, при $\alpha_2 = \ell$ виконуються умови жорсткого заземлення /1.4/.

Розглянемо білінійну форму

$$a_\varepsilon(u, \tilde{u}) = a_1(u, \tilde{u}) + a_2(u, \tilde{u}) + \frac{1}{\varepsilon} a_3(u, \tilde{u}), \quad \varepsilon > 0, u, \tilde{u} \in V. \quad /3.1/$$

Має місце теорема.

Теорема 3.1. Білінійна форма $a_\varepsilon(u, u)$ задовольняє подвійну нерівність

$$m^2 \|u\|_{1,\Omega}^2 \leq a_\varepsilon(u, u) \leq M_\varepsilon^2 \|u\|_{1,\Omega}^2, \quad \forall u \in V. \quad /3.2/$$

Тут

$$\|u\|_{1,\Omega}^2 = \int_\Omega \left[\sum_{i=1}^2 u_i^2 + \sum_{j=1}^2 \left(\frac{\partial u_i}{\partial x_j} \right)^2 \right] d\Omega + \int_0^\ell (u_1^2 + W^2 + \gamma_1^2 + (u_1^{(2)})^2 + (W^{(2)})^2 + (\gamma_1^{(2)})^2) d\alpha_2.$$

Доведення. Для отримання оцінки /3.2/ знизу використаємо той факт, що $a_3(u, u) \geq 0$ і, отже,

$$a_\varepsilon(u, u) \geq a_1(u^{(n)}, u^{(n)}) + a_2(u^{(w)}, u^{(w)}). \quad /3.3/$$

Далі на основі властивості додатної визначеності пружного потенціалу, нерівностей Корна та Фрідрікса [3, 5] отримаємо

$$a_1(u^{(n)}, u^{(n)}) \geq C_1 \|u^{(n)}\|_{1, \Omega}^2, \quad C_1 > 0, \quad /3.4/$$

де $\|u^{(n)}\|_{1, \Omega}^2 = \int_{\Omega} \left[\sum_{i=1}^3 u_i^2 + \sum_{j=1}^3 \left(\frac{\partial u_i}{\partial x_j} \right)^2 \right] d\Omega$.

Використавши очевидну нерівність

$$2ab \geq -(\lambda a^2 + \frac{1}{\lambda} b^2), \quad \forall \lambda > 0$$

та нерівність Фрідрікса, знайдемо

$$a_2(u^{(w)}, u^{(w)}) \geq C_2 \|u^{(w)}\|_{1, \Omega}^2, \quad /3.5/$$

де $C_2 > 0$.

Із /3.3/, /3.4/, /3.5/ отримуємо ліву частину нерівності /3.2/.

Оцінимо зверху білінійну форму $a_\varepsilon(u, u)$. Використовуючи очевидну нерівність $2ab \leq a^2 + b^2$, знаходимо

$$a_1(u^{(n)}, u^{(n)}) + a_2(u^{(w)}, u^{(w)}) \leq C_3 \|u\|_{1, \Omega}^2, \quad C_3 > 0. \quad /3.6/$$

Розглянемо окремо $a_3(u, u)$. Використавши ще ж очевидну нерівність, теорему про сліди та нерівності, що з неї випливають [5]

$$\int_{\Gamma} u_i^{(w)2} d\Gamma \leq C_4 \|u_i^{(w)}\|_{1, \Omega}^2, \quad C_4 > 0,$$

$$u_i^{(w)2}(0) \leq C_5 \|u_i^{(w)}\|_{1, \Omega}^2, \quad C_5 > 0,$$

отримаємо

$$a_3(u, u) \leq C_6 \|u\|_{1, \Omega}^2, \quad C_6 > 0. \quad /3.7/$$

Ця нерівність разом з /3.6/ приводить до нерівності

$$a_\varepsilon(u, u) \leq (C_3 + \frac{1}{\varepsilon} C_6) \|u\|_{1, \Omega}^2. \quad /3.8/$$

Отже, $M^2 = C_3 + \frac{1}{\varepsilon} C_6$.

Наслідок. З доведеної теореми /3.1/ випливає, оскільки $\|u\|_{1, \Omega} \geq \|u\|_{0, \Omega}$, то оператор комбінованої математичної моделі зі штрафом додатно визначений, тобто

$$a_\varepsilon(u, u) \geq m^2 \|u\|_{\Omega}^2, \\ \|u\|_{\Omega}^2 = \int_{\Omega} \sum_{i=1}^2 u_i^{(n)} d\Omega + \int_{\Gamma} (u_1^{(n)} + W^{(n)} + \gamma_1^{(n)}) d\Gamma.$$

Це означає, що існує єдиний узагальнений розв'язок цієї задачі, а також те, що варіаційні постановки /2.1/, /2.2/ еквівалентні.

Нехай $u^\varepsilon \in V$ - розв'язок задачі /1.1/, /1.2/ зі штрафом, а u^* - розв'язок цієї ж задачі без штрафу, тобто $u^* \in V^*$.

$$V^* = \{u = (u^{(1)}, u^{(2)}) : u^{(1)} \in [W_2^{(1)}], u^{(2)} \in [W_2^{(2)}] \cap [0, l[\Gamma]; \\ u_i^{(1)} \nu_i = 0, u_i^{(2)} \tau_i = 0, x_1, x_2 \in \Gamma_1^{(2)}; u_1^{(2)}(0) = W^{(2)}(0) - \gamma_1^{(2)}(0) = 0; \\ u_i^{(1)} \tau_i = W^{(1)}(0), u_i^{(2)} \nu_i = u_i^{(1)}(0) + \gamma_i(0) \alpha_i \text{ на } \Gamma_1^{(1)}\}.$$

З огляду на /2.2/ маємо

$$a_1(u^{(1)\varepsilon}, \tilde{u}^{(1)}) + a_2(u^{(2)\varepsilon}, \tilde{u}^{(2)}) + \frac{1}{\varepsilon} a_3(u^\varepsilon, \tilde{u}) = (\rho, \tilde{u}), u^\varepsilon, \tilde{u} \in V. \quad /3.9/$$

$$a_1(u^{*(1)}, \tilde{u}^{(1)}) + a_2(u^{*(2)}, \tilde{u}^{(2)}) = (\rho, \tilde{u}), u^* \in V^*, \tilde{u} \in V. \quad /3.10/$$

Доведемо теорему.

Теорема 3.2. Нехай $e^\varepsilon = u^\varepsilon - u^*$. Послідовність u^ε збігається при $\varepsilon \rightarrow 0$ до узагальненого розв'язку u^* , тобто

$$\|e^\varepsilon\|_{\Omega} \xrightarrow{\varepsilon \rightarrow 0} 0. \quad /3.11/$$

Доведення. Обчислимо $a_\varepsilon(e^\varepsilon, \tilde{u})$, $\forall \tilde{u} \in V$. Врахувавши /3.9/, /3.10/, знайдемо

$$a_\varepsilon(e^\varepsilon, \tilde{u}) = (\rho, \tilde{u}) - a_1(u^{(1)*}, \tilde{u}^{(1)}) - a_2(u^{(2)*}, \tilde{u}^{(2)}). \quad /3.12/$$

Приймемо у /3.12/ $\tilde{u} = e^\varepsilon$. Отримаємо

$$a_\varepsilon(e^\varepsilon, e^\varepsilon) = (\rho, e^\varepsilon). \quad /3.13/$$

Замінімо в /3.13/ функцію ρ через переміщення з рівнянь /1.1/, /1.2/. Використавши формули Остроградського та інтегрування по частинах і враховуючи граничні умови /1.3/, /1.4/, представимо праву частину співвідношення /3.12/ у вигляді

$$(\rho, e^\varepsilon) = - \int_{\Gamma^{(1)}} [\sigma_{ij}^* \nu_i \nu_j (u_i^{(1)\varepsilon} \nu_i - u_i^{(2)\varepsilon}(0) - \alpha_2 \gamma_i(0)) + \\ + \sigma_{ij}^* \nu_i \tau_j (u_i^{(1)\varepsilon} \tau_i - W^{(2)\varepsilon}(0))] d\Gamma, \quad /3.14/$$

де через σ_{ij}^* позначені компоненти тензора напружень, що відповідають розв'язку u^* . Скористаємося далі нерівністю

$$-ab \leq 2\epsilon a^2 + \frac{1}{2\epsilon} b^2, \quad \epsilon > 0$$

для перетворення правої частини рівності /3.14/. Знайдемо

$$\begin{aligned} (\rho, e^\epsilon) &\leq 2\epsilon \int_{\Gamma^{(u)}} [(\phi_{ij}^* \nu_i \nu_j)^2 + (\phi_{ij}^* \nu_i \tau_j)^2] d\Gamma + \\ &+ \frac{1}{2\epsilon} \int_{\Gamma^{(u)}} (u_i^{(1)\epsilon} \nu_i - u_i^{(2)\epsilon} - a_2 \delta_i^{(2)\epsilon}(0))^2 + (u_i^{(1)\epsilon} \tau_i - w^{(2)\epsilon}(0))^2 d\Gamma. \end{aligned} \quad /3.15/$$

Зауважимо, що для останнього доданку у формулі /3.15/ має місце рівність $\frac{1}{2\epsilon} a_2 (u, u^\epsilon) = \frac{1}{2\epsilon} a_2 (e^\epsilon, e^\epsilon)$. Врахувавши, крім цього, формулу /3.13/, отримаємо

$$\begin{aligned} a_1 (e^\epsilon, e^\epsilon) + a_2 (e^\epsilon, e^\epsilon) + \frac{1}{\epsilon} a_3 (e^\epsilon, e^\epsilon) &\leq \frac{1}{2\epsilon} a_3 (e^\epsilon, e^\epsilon) + \\ &+ 2\epsilon (\phi_{ij}^*, \phi_{ij}^*)_{0, \Gamma_1^{(u)}}, \end{aligned}$$

де $(\phi_{ij}^*, \phi_{ij}^*)_{0, \Gamma_1^{(u)}} = \int_{\Gamma^{(u)}} [(\phi_{ij}^* \nu_i \nu_j)^2 + (\phi_{ij}^* \nu_i \tau_j)^2] d\Gamma$.

Звідси випливає, що

$$a_\epsilon (e^\epsilon, e^\epsilon) \leq \epsilon (\phi_{ij}^*, \phi_{ij}^*)_{0, \Gamma_1^{(u)}}. \quad /3.16/$$

З /3.15/ та /3.16/ приходимо до оцінки

$$\|e^\epsilon\|_{1, \Omega}^2 \leq \frac{\epsilon}{m^e} (\phi_{ij}^*, \phi_{ij}^*)_{0, \Gamma_1^{(u)}}, \quad /3.17/$$

яка безпосередньо приводить до /3.11/.

1. А мен за де Ю.А. Теория упругости. М., 1976. 2. Д у - б о в и к А.В., Д ы я к И.И., П а у к Н.М., С а в у л а Я.Г. Численное исследование комбинированной математической модели плоской задачи теории упругости. Львов, 1988. 42 с. Рукопись деп. в УкрНИИТИ № 2573-Ук88. 3. М и х л и н С.Г. Вариационные методы в математической физике. М., 1970. 4. П е л е х Б.Л. Обобщенная теория оболочек. Львов, 1978. 5. Р е к т о р и с К. Вариационные методы в математической физике и технике. М., 1985.

Стаття надійшла до редколегії 22.03.89